

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOD PÉTER, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN, SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy irnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

A tankönyvek.

A vallás és közoktatásügyi miniszter a tankönyvekre és taneszközökre nézve rendeletet adott ki, mely több oldalú figyelmet érdemel. Sajnálom, hogy engem nem ragadt oly kitünő öröme, mint a Néptanítók Lapját, pedig itt mindjárt megvallhatom erényemet vagy bűnömöt, hogy biz én, bár jó ideje irkálók-firkálók, tankönyv készítésre vagy tanszerek „föltalálására“ nem vetemedtem; meglehet, tisztán csak azért nem, mert tudtam eddig is, hogy a Népt. Lapja nem szereti a tankönyv-író tanítókat. Noha nem tartozom tehát a tanítók azon táborába, melyet s melyért mindünket annyira korhol és leczkézett a „mi lapunk“: mégis zokon csett e korholás s különösen feltűnt az illető czikk érdemes írójától az, hogy ő az említett rendeletnek főleg azért örül, mert a tanítók egyre másra tákolják, ütök össze a rossz tankönyveket s nemtelen pajtáskodás vagy más kevésbé aljas utak és módok által terjesztik azokat. Hát ezt nem vártam így feltalálva épen a „mi lapunk“, általam mélyen s mondhatom minden utógondolat nélkül, igazán tisztelt érdemes szerkesztőjétől, a ki bizonyára tudja jobban mint én, hogy nemcsak tanítók irnak rossz tankönyveket s a ki bizonyosan szives lesz elismerni azt is, hogy népiskolai tankönyvek írására még sem a tanítók legképtelenebbek és legkevésbé hivatottak. Az igazságszeretettől méltán elvárható, hogy ha ütnie kell, üssön az állásra tekintet nélkül, üsse a rosszat, az arra érdemest s ne essék neki — hasonlattal élve — az asztalosnak épen azért, mert szakjába vágó dologról írni merészel.

Az említett min. magas rendeletet mindnyájan ismerjük; én csak pár megjegyzést fűzök hozzá.

Általában az egész rendelet nem valami örvendetes, mert *jogokat* szorit meg, szabadságot tesz békóba. Ha csak annyit mondana, hogy ajánlja, sőt elvárja, hogy kiváló tekintettel legyenek a tanítók azon tankönyvekre, melyeket a minisztérium jóknak talál, érteném; de egyenesen kimondani azt, hogy csak az vezet a mennyországba, a mit az orsz. közokt. tanács vagy az orsz. tanszermuzeum áll. bíráló bizottsága javall, s kényszeríteni minden iskolát és tanítót, mi fölött hatalom adatott, hogy ezek nézete szerint üdvözüljön: ez előttem érthetetlen. Úgy látszik, nem bízunk abban, hogy a képezdékből kikerült tanítók saját lábukon helyesebb úton

tudnának járni, mint az ez előttiék, kiknek nagy része szakképzett nem volt. Úgy látszik, a polg. iskolákra képzett tanítók csak akkor képesek a tankönyvek megválasztására, e jogra csak akkor érettek, ha képezdei tanárságba ülteti őket a szerencse. Úgy tetszik, mintha szükség volna az írói és kiadói jog megszorítására, mert bizony írni és kiadni a min. tantervhez (tehát más tantervtől eltérőhöz) alkalmazott tankönyvet, hogy néhány úri ember szeszélye miatt anyagi kárt okozzon, nem tudom, ki vállalkozik? Ha a kiadókat nem, de magukat sajnálom, hogy egy jogtól megint meg vagyunk fosztva egyszerű rendelettel.

De aztán köteleességet kaptunk kárpótlásul. Tartozunk hinni, hogy a főt említett két bíráló faktor nemcsak azt tudja megmondani csalhatatlanul, melyik tankönyv és tanszer jó, hanem oly tökéletes emberekből is áll, kiket hírnév, hiúság, anyagiság, ellenszenv, pajtáskodás távolról sem bánt s kik határtalan türellemmel, hozzáférhetetlen lelkiismeretességgel és végtelen munka-kedvvel s idővel vannak megáldva csupán azért, mert tankönyvek s tanszerek bírálására, mint nagyon is *mellékes* foglalkozásra, vannak kinevezve. Én épen nem akarok senkit bántani, nem akarok senkiben kételkedni, de hát minden sértés nélkül állítom és tudom, hogy emberek levén, azon tankönyvek, melyeket a bírálók vagy barátaik, ismerőseik írtak vagy adtak ki, bizonyosan legalább könnyebben eléri az ajánlást, mint mások s aztán tudom, hogy bizony a bíráló uraknak sem sok idejük nincs a bírálásra, sem kedvük nincs mindig reá s így sok könyv felületes olvasás után, vagy teljesen olvasatlanul is kaphat javallást, a mint ez eddig is megtörtént, pedig eddig jóval kevesebb könyv kért ajánlást, mint e rendelet után a mennyi kért fogja. Nő nem irigylem a bíráló tényezők sorsát és munkáját!

Mindezt nem azért mondom, mert a kritikát nem szeretném, nem azért, mert a tankönyvek és tanszerek szigorú bírálatára szükség nem volna; hanem azért, mert a kényszert sem indokoltnak, sem czélszerűnek nem tartom, mert a kritikát monopoliummá tenni okszerűnek és helyesnek el nem ismerem, és mert nem látom semmi biztosítékát annak, hogy egy másféle nagyon elfoglalt tagokból álló testület fizikailag képes volna szigorú, de igazságos kritikát gyakorolni a tankönyvek sokasága felett. Aztán a bírálat úgy ér vala-

mit, ha nyilvános és tanulságos. A közoktatási tanács és tanszermuzeumi bir. bizottság pedig csak annyit mond: jó vagy nem jó. Miért olyan vagy ilyen, azt megmondani nem ér reá. Én legcélszerűbbnek tartanám, ha a tankönyvek s tanszerek bírálása a tanító-egyesületek kötelességévé tétetnék s ezek indokolt felterjesztésére történnék a miniszter ajánlata, a bírálat pedig a Néptanítók Lapjában közöltetnék. Ez irányban a tanító-egyesületek mozgalmat kezdhethetnének s a legközelebbi orsz. képv. tanító-gyűlésen tehetnének sokat.

A szóban levő min. rendelet azon pontja, mely valamely tantárgynak tollba mondott jegyzetéből való tanítását szigorúan megtiltja, túlhajtás s ellentétbe jön azon ponttal, mely — igen helyesen — meghagyja, hogy pl. a III. osztályban a földrajz tankönyv nélkül taníttassék. Ha ehhez tartjuk magunkat, akkor bizonyos részleteket tollba kell mondanunk, mert különben a szülőhely történetét, a közigazgatás köréből szükséges tudnivalókat tanulóink meg nem tanulhatják, épen nem osztatlan népiskolában, hol a túlságos szóbeliségre idő nem jut. E szerint úgy áll a dolog, hogy tankönyvet nem kell használnunk mindenre, hanem az illető tantárgy bizonyos — bár nem sok — részletét tollba mondás, leírás útján taníthassuk meg. Az írás gyakorlása épen nem árthat; de készséggel megengedem, hogy oly tantárgyat, melynek minden tanítandó anyagát íratni kellene, tankönyv nélkül tanítanunk nem helyes.

Az utolsó pont a tanfelügyelők úgy is „csekély“ dolgát szaporíthatja, de ha ez nem árt, vagy elkerülhető, akkor egészen helyes azon rendelkezés, hogy a tankönyvek változtatása lehetőleg kikerülendő.

Ne vegye rossz néven az Ég, de én — suba alatt legyen mondva — sokkal fontosabb dolgokat látok elintézetlenül e rendeletben foglaltaknál s nem tudom oly rendkívül méltányolni a szóban levő rendeletet, mely már a módszer dűlőjébe vág; módszert pedig a tképezdekben kell tanítani, nem min. rendeletekben.

Ujfalussy.

A néptanító tekintélyének föltételei az iskolában és az iskolán kívül.

(Folyt. és vége.)

Az ember egyéni értékének mértékét az erkölcsi jellem adja meg; ettől függ a „lenni vagy nem lenni;“ ez az, mely nélkül a művelt társadalomban senki számba vehető tényezővé nem válhatik; ez azon megingatlan alap, a melyre a sors bármilyen változásai között is bizalommal támaszkodhatik az ember. A jellem teljesen önművünk s mint ilyen, jogos büszkeségünk legnemesebb tárgya s féltékenyen őrzött kincse. Ha tehát minden társadalmi szerepvivőtől megkívánjuk, hogy jelleme kifogástalan legyen, mennyivel inkább megkívánatik ez a tanítótól, a kire a fiatal nemzedék nevelése van bízva. A szülők bizalma a szerint fog erősödni, a mint tapasztalják, hogy tanítójok jellemében, szavában meg lehet bízni; ez lesz tekintélyének legbiztosabb alapja s ez lesz a leghatékonyabb fegyver a rosszakarókkal, áskálókkal szemben is. Ezért tehát mindenek fölött erkölcsi jellemzilárdságra kell törekedni a tanítónak; ez az első, de nem egyedüli föltétele az ő egyéni tekintélyének.

Ehhez hozzá kell csatolni a példányszerű családi életet, azaz a családiasság mindazon erényeit, a melyek

az ember életét megelégedettséggel, boldogsággal képesek elárasztani. A rendes családi élet képezi úgy a társadalom mint az állam lételének alapját; onnan indul ki a takarékosság, a rend, tisztaság szeretete, s a szüzsies erények ápolása, a különös bizalom s ragaszkodás melege; de viszont a rossz családi élet okozza a vagyoni romlást, a bűnöknek egész legióját s amaz elkeseredést, a mely néha rémes katasztrófákban szokott végződni. — Ezért a tanító olyan élettársat válasszon magának, a ki műveltség s szerénység tekintetében hozzá illő, mert csak ilyen esetben lehet remélni, hogy a házas felek közt érzelme- és itéletben összhangzatoság fejlődik ki. Elmondhatni Goethével, hogy:

A házban, hol bölcs nő gondoskodik,
Csak ott honol a béke, a mit hiába
Keressz azonkül a tágas világban.

A családi életnek egyik baja épen onnan származik, hogy a férj és nő között nincs meg ama műveltségi kapocs, a mely a kölcsönös méltánylásra és egymás törekvéseinek harmonikus támogatására a legelső tényezőnek tekinthető. — Vegyük hozzá ehhez a szerénységet és tisztaságot s a jól értelmezett takarékoságot és tisztességes vagyongyűjtést: mind megannyi családi erényeket, a melyek által a tanítónak példát kell adnia s a melyek ő neki a közönség részéről a tiszteltetést s közbecsülést fogják megszerezni; míg a legszebb szavak s a legmelegebb buzdítások is siker nélküliek maradnak, ha a tanító saját családi életére, mint példányra nem támaszkodhatik s nem hivatkozhatik.

Egyéni és családi életének kifogástalan volta mellett elengedhetlen kötelessége a tanítónak, hogy hivatalos teendőinek pontosan és lelkiismeretesen megfelelően s a hivatásához megkívántató ismereteket a haladó idővel gyarapítani igyekezzék. Tanítási óráit ne tekintse nyügnek, a mely alul minden alkalommal örömmel szabadul s ne törekedjék arra, hogy több legyen a szünidő, mint az oktatás, hanem tartsa ki pontosan a tanórákat s legyen testtel-lélekkel azon, hogy lelkiismeretes működése által minél nagyobb eredményt tudjon felmutatni. A ki az oktatási idő megrövidítésére ürügyet akar lelteni, annak elég alkalom fog kinálkozni a kötelesség aluli kibuvásra; a kiben a kötelesség teljesítésének sarkaló érzete nem lakózik, annak nem lesz nehéz a mulasztásokra okot találni. Csakhogy aztán a pontatlanság, vagy épen a hanyagság hamar meg is termi a maga rossz gyümölcsseit; a szülők, előljárók részéről az ilyen tanítónak az elismerés helyett gáncs, megszólás vagy épen rosszalás jut osztályrészüül. Első a kötelesség s legfőbb az iskolai teendők elvégzése, s ha ezek miatt sok mellékfoglalkozástól, kellemes szórakozástól vissza is kell magát tartóztatnia: meg lesz jutalma kitaratásának, a mely a szülők s a nagy közönség elismerésében, tiszteletében nyilvánul. Marad aztán még elég üres idő arra is, hogy a magán, vagy a közügyeknek áldozzon s a társadalmi kérdésekbe is beleszóljon; de hibásan értelmezné feladatát, ha tekintélyét az iskolán kívüli ténykedés által akarná emelni s hivatalos teendőit elhanyagolva, bár magában véve nemes czélú ügykörben is óhajtana kitűnni. Aztán meg a lelkiismeretes tanítónak nem csak a szorosabb értelemben vett tanítási órák megtartására kell csupán gondot fordítani, hanem az előkészülésre, az olvasgatásra, önművelődésre is s csakis a mi ezen teendők elvégzése után fenmarad, azt az időt lehet más érdekek szolgálatára felhasználni. A tanító legyen mindenek fölött szakember;

keresse és találja is föl a babérokát saját iskolájában, mely babérokát ugyan nehéz munkával, sokszor talán épen a gáncoskodókkal való küzdelemmel s e mellett állandó kitarással kell megszerezni, de nem lehetetlen bárkinek is kiérdemelni, s a lelkiismeretes munkálkodásnak a jó érzelmű közönség méltánylását biztosítani. „A küzdelem a sikernek föltétele; gátolódj a te segítő társaid,“ mondja Róbert Peel.

A tanítónak már állásánál fogva is érintkezésben kell lenni a közönség legnagyobb részével, különösen pedig a szülőkkel és előljárókkal. Szerencsés ember, ki ezen érintkezésben eltalálja ama bölcs középútat, a mely a római nagy szónók, Cicero szerint az észélyességel párosult igazságosság követésében áll. Szerencsés, a ki természetes hajlamain, talán épen indulatain uralkodni tudva, pályáján az óvatosság szavára képes hallgatni s magaviseletében se a túlszerénységnek, annál kevésbé az elbizakodottságnak nem esik szolgálatába.

Az emberekkel való érintkezésnek s a velők való barátságos megférhetésnek titka az alkalmazkodás képességében rejlik, s így se az, ki a saját egyéniségét mindenben és mindenkor előtérbe tolni igyekszik, se az, a ki féltéken elvonul, vagy nem is törődik másokkal és a közügyekkel, nem számíthat arra, hogy a társaságnak hasznos tagja lehessen. A ki mindenben a legokosabb akar lenni, a ki a maga nézeteit, elveit kifogástalannak tartja, az rendszerint a mások meggyőződésével szemben türelmetlen lesz ép' azon mértékben, a mint a saját magáé iránt elfogult. Az ilyen ember ne is számíton arra, hogy őt bárminő társadalmi körben megszeressék s tisztelettel viseltessenek irányába. Nagy hiba volna e szerint a tanítótól a község lakóitól való elvonulás s az ő ügyes-bajos dolgaikban a részvétlenség s közönyösség; de még nagyobb hiba származhatnék az önbálványozásból, a hivalkodásból s erejének, képességének túlbecsüléséből s fitogtatásából. Ne akarjon mindenben reformer lenni, ne tartson mindent rossznak, a mit előtte mások elvégeztek; a hiányokat, mulasztásokat nem lehet oly hamar eltüntetni; ahhoz hosszú idő, türelem, kitarás s a közönség jó indulatának megnyerése szükséges. És a kiben ez a kitarás nincs meg, az jobban teszi, ha már előre lemond minden tervezetéről, mert a nép nagy tömegét csak lassan lehet a megszokott kerékvágásból kitéríteni, sokszor és sok oldalról kell kapacitálni, a míg valamely újra és jobbra rá tudják venni. Némelyek az első kísérlet nem sikerülése után elkeserednek és lemondanak, holott ha várni tudnak, a fáradozás és kitarás gyümölcseit élvezhették volna. Nem kell hizelegni a közönség hibáinak és balvéleményeinek, de megint úton-útfélen ócsárlás tárgyává tenni sem tanácsos azokat; ezzel ugyan még nem javítja a rossz szokásokat, sőt azt éri el vele, hogy napról-napra több ellenséget szerez magának.

A tanító és a szülők közötti viszonyból érdekközösség származik, épen azért lehető barátságosnak és őszintének kell lenni. Az ellenségeskedés, az egymás elleni áskálódás következményei úgy a tanítóra, mint a gyermekekre káros hatással lesznek, a mennyiben lehetetlen, hogy a növendékek oda haza szülőiktől a fennálló rossz viszonyról ne értesüljenek s így bizalmuk, ragaszkodásuk a tanító iránt ne csökkenjen; továbbá a tanító tekintélye, tanácsai, intései is veszíteni fognak erejükből.

A tanító viszonya a szülőkkel szemben annál inkább kényesebb természetű, minthogy neki óvakodnia kell a szülők részéről jövő minden olyan lekötözött-

ségtől, a melylyel személyes tekintélyét csorbíthatná, vagy általa épen viszálykodásra adhatna okot. A lekötözöttség, legyen az akár anyagi, akár más természetű, nehezíteni fogja a tanító működését s veszélyezteti az ő független cselekvését. Nem azt értjük azonban ez alatt, hogy a tanító a szülőknek s ezek viszont neki jó szolgálatot ne tegyenek s egymás érdekét elő ne mozdítsák, hanem csak azt, hogy a tanító ajándékokért, ígéretkéért, vagy bármi más okból ne engedje magát megvesztegettetni s az igazság útjáról eltérítetni. Óvatosságnak kell továbbá lenni a tanítónak különösen a családi körökben tartatni szokott mulatságok, lakodalmak, keresztelők, név- és születésnapok alkalmával való megjelenésben. Teljesen visszavonulnia ép úgy nem lenne tanácsos, mint minden alkalmat fölhasználnia, hogy mulathasson. Okot, ürügyet eleget találhat, hogy a gyakori dinom-dánomban való megjelenéstől magát kimenteni tudja. A vidámságnak hozott áldozatok alkalmával tartson bölcs mértéket és soha se veszítse el nyugodtságát. Kétségkívül helytelenül tenné, ha ilyenkor is a hivatalos komolyságot, vagy épen az iskolamesteri neveléséges pedanteriát fitogtatni akarná; de viszont nem szabad azt is elfelednie, hogy holnap megint tanítványai körébe az iskolába kell menni s nehéz lenne azok fölött szokott tekintélyét megőrizni, ha ma, jelenlétükben a korlátlan örömeik, jókedvük, vagy épen valamely kirugásnak adná tanubizonyosságát. Sőt magok a szülők is, bár csupa udvariasságból kínálgatják s alkalmat nyújtanak a mérték túlhágására, szívök mélyében csak örülni tudnak, ha látják, hogy tanítójok bölcs mérsékletet képes tartani. Ne hanyagolja el a szegényebbek meghívását sem a gazdagabbak kedvéért, mert a mint az iskolában minden gyermeknek egyenlőnek kell lenni előtte, úgy az életben is a szülők között ne ismerjen más különbségeit, mint azt, a mely az érdemből származik s így csakis a családok becsületessége határozzon az ő választásában.

Óvatosságnak kell különösen lenni a korcsmai mulatságokon való megjelenésben s ha talán hébe-korba ki nem kerülhetné az elmenetelt, vigyázzon, ne hogy a megszokás által korcsmahóssé, törzsvendéggé váljék, mert ekkor vége a tekintélynek s azok lesznek talán az első megszólói, a kiknek társaságában vidám órákat töltött.

A gyűlésekben s a társalgásban őrizkednie kell, hogy minden apró-cseprő vitába, veszekedésbe bele ne vegyüljön, ne fogja pártját az egyik vagy másik tábornak, s legkivált pedig óvakodjék a politikai tusakodásoktól, korteskedésektől. Erre nézve legmegfelelőbbnek tartom Jules Ferry francia közoktatásügyi miniszternek 1869-ben a paedagogusok gyűlésén tartott beszédéből a következő sorokat idézi. „Adják tudtul önök küldöiknek, mondja a miniszter, hogy nem lehetnek sem alárendeltjei, sem pedig vezérei valamely pártnak; mondják meg, hogy ambíciójok tekintsen magasabbra, minthogy a kicsinyes ügyek kisszerű küzdelmeivel törődjenek. Ne politizáljanak, nem, ő nekik kívül kell állniok a politikában. Miért? mert felette állnak, mert szükséges s kívánjuk is, hogy tanítók legyenek.“ Adjuk hozzá ehhez, hogy a pártviszályba belélegeződő tanító saját személye iránt a község egy részének ellenszenvét vonja magára, tekintélyét kisebbíti s végső eredményül magát a tanítói működést is csorbítani fogja.

Szükségtelen is mondani, hogy a tanító kerülje a szülék önértetét sértegetni gyermekeik hibáinak, vagy csekély mérvű előhaladásának idegenek előtt való hany-

torgatásával; úgy szinte elnézőnek kell lennie a szülők egyes, talán épen meggondolatlanságból, vagy tudatlanságból származó nyilatkozatai iránt, a mennyiben azok a tanítónak a gyermekekkel való bánásmódjára oktatási vagy büntetési eljárására vonatkoznának. Ne halljon meg minden kicsiséget, haladjon a maga rendes, egyenes útján s a többit bizza az elfogulatlanul ítélők bírálatára. Kétségen kívül elég kellemetlen alkalma lesz, hogy magát a minden alapot nélkülöző panaszok s oktalán tanácsolgatások ellen védelmezze; de a győzelmet meg fogja nyerni, ha a nevelés és oktatás igaz elveitől hajszálnyira is el nem térve az igazság útját követi,

Szerope, a különleges állása s paedagogiai képessége minél nagyobb tekintélyt szerez a tanítónak, annál inkább kell igyekeznie, hogy magát a közérdeknek alárendelje s a felsőbbtség iránt tiszteletet tanusítson. Mint a közhatalomnak egy kicsiny részese, minő példát nyújtana ő, ha saját magaviseletével lerontani igyekeznék a tekintélyt, melyet magának is megkövetel? A fegyvert könnyen ellene fordíthatnák. Nem tagadjuk, megtörténik néha, hogy a felsőbbtséget gyakorló egyén kevésbé méltó amaz állásra, melyet elfoglal; de meg kell vallani azt is, hogy ezen eset ritkábban fordul elő, mint amaz, hogy az alárendeltek igen gyakran irigységet táplálnak a felsőbbek iránt s azokat lerántani magukkal egyenlővé tenni igyekeznek, vagy épen áskálódásaiknak az a célja, hogy helyökbe juthassanak. Aztán meg vegyük tekintetbe ama körülményt is, hogy hány tanító van, a ki maga is nem annyira érdemei, mint inkább a szerencse kedvezése vagy pártfogóinak jó indulata folytán jutott be állomására.

Minden hypokrisis, minden hizelgés és önlealázás nélkül a tanító tanítson tiszteletet azokkal szemben, a kik azt megérdemlik, mert csak akkor kívánhatja meg, hogy mások is tiszteljék s becsüljék őt; különösen pedig szükséges, hogy legyen figyelmes az egyházi és világi hatóságokkal szemben; hallgassa meg higgadtan észrevételeiket s ha látja, hogy azok talán nem nyugszanak helyes alapon, igyekezzék önmérséklettel s kellő tisztelettel megczáfolni. Az iskoláját meglátogató felsőbbség vagy más tisztességes egyének iránt tanusítson tiszteletet, előzékenységet, hogy példájából a gyermekek is okulást nyerhessenek. Ne legyen túlszerény, de elbizakodott se; a túlzott szerénységnek, mondja J. J. Rousseau, ép' úgy meg vannak a maga veszélyei, mint az önhiútságnak.

És itt még egy pár szót kell szólnunk a tanítónak a lelkiesszel szemben követendő eljárásáról.

A lelkiesszel a népnevelés egyik kiváló tényezői s ezért, hogy működésük sikeres lehessen, a néptanítóval karöltve kell eljárniok. Egyiknek áskálódása vagy irigykedése a másik ellen a közügy kárára történik. Mi kívánatosabb tehát, minthogy a lelkiész és a tanító egyetértésben legyenek s vizsgálódásuk által el ne veszítsék a családok bizalmát s ne csorbítsák egymás tekintélyét. „Mindkettőjöknek — mondja Guizot, — morális alapon nyugszik az ő tekintélyök, mind a kettőnek szüksége van a családok közreműködésére s meg kell érteniök, hogy a népre közvetlenül befolyani vannak hivatva. S ezért az egyetértést, még talán áldozatok árán is, meg kell őrizniök.“

„S ha talán megtörténnék, hogy a tanító nem találná föl a kívánatos jóakaratot vagy az őt megillető igazságosságot: még akkor sem kellene elhagynia a tisztesség útját; és ez az út nem csak arra vezetné, hogy elfelejteni igyekezzék az olyan sértést, melylyel

lelkiismerete különben se vádolja őt, hanem arra is, hogy várná be tiszteletet keltő s hozzá méltó álláspontjában, mikép az ő hozzáférhetetlen magaviselete önként fegyverezze le az igazságtalan elítéleteket s a szándékos rosszindulatot.“ (Eugene Rendu, L' enseign. primaire.)

Mindezekhez adjuk hozzá, hogy a tanító ne üzzön olyan mellékfoglalkozást, a melylyel tekintélyét csorbíthatná. Nem akarok félreértetni, midőn sok, máskülönb tiszteséges iparág gyakorlását a tanító szabad óráiban, tekintélyre nézve károsnak tartom. Hiába, az embernek számot kell vetnie a társadalmi nézetekkel, gyakran épen elítéletekkel is, s innen van az, hogy a míg bizonyos foglalkozást bizonyos állással összeférhetőnek tartunk, vannak megint más munkakörök, a melyeket a hivatással össze nem egyeztetünk. Nem czélom itt részletesen előszámálni, hogy minő mellékfoglalkozásoktól kell tartózkodnia a tanítónak; megadja erre a feleletet az élet, a társadalom, a melynek körében él; csak annyit mondok, hogy ha a szabad idejét felhasználandó, mellékfoglalkozást keres: találhat eleget úgy a háziipar, mint a kertészet- és gazdálkodás terén, a melyek állásával szépen összeférnek, a nép előtt tekintélyét nem csorbítják s a melyek segítségével anyagi jólétét emelheti s vagyonosodását előmozdíthatja.

Különösen vigyázni kell, hogy el ne rusztikusodjék s a köznép, a munkás osztály rétegével egy színvonalba ne süljedjen alá, mert a nagy tömeg, bár mily érdemei legyenek is máskülönb a tanítónak, a legtöbb esetben a külső megjelenésből meríti ítéletét s a vele összevegyülőtől, ruházatban és magaviseletben vele hasonlótól lasanként megvonja az illő tiszteletet. Jellemezze magaviseletét a tisztaság és egyszerűség; ne legyen uraskodó divatbáb, de megint ne vesse meg a kor szokásait, a melyet a műveltebb osztály a társadalmi megjelenésben s ruházatban mindenkitől megkövetel.

Látjuk ezekből, hogy mennyi minden egyéni föltétele van annak, hogy a tanító az ő tekintélyét úgy az iskolában, mint az iskolán kívül fentarthassa. Hézagoss lenne azonban rövid fejtegetésem, ha elő nem számálnám azokat a föltételeket is, melyek a tanító egyéniségén kívül vannak. Ezek részben társadalmiak, részben törvényhozásik s a közhatalomtól függek.

A társadalomnak manap már számot kell vetnie azzal, hogy a néptanító a közügynek egyik kiváló tényezője s a közművelődésnek elsőrendű faktora. Le kell tehát vetközni a tanítói pályára iránt táplált elítéleteket s meg kell barátkozni azon gondolattal, hogy a demokratikus elveken alapuló társadalom néptanítója nem többé a régi kigunyolt, megvetett, lenézett „iskolamester.“ Hosszú éveken át folytatott tanulmányok, szakszerű vizsgálatok, alapos nevelés föltételeihez kötik ma már, hogy valaki az iskola küszöbét mint tanító átlépesse s így joggal megkövetelendő, hogy számára a társadalom is az őt méltán megillető elismeréssel s tisztelettel adózzék. Senki, a ki komolyan tekint a népnevelés nehéz, de a modern állami és társadalmi életben conditio sine qua non-nak nevezhető feladatát, nem fogja kicsinyelni a néptanító működését, de egyúttal, mint sokan hajlandók tenni, túl sem becsüli s nem fogja elhinni, hogy egyedül az iskola az, a mely a társadalmi újjáalakulás munkáját végrehajtani volna hivatva. Az iskola a modern társadalom egyik kiváló tényezője s mint ilyen csakis a többi tényezők mellett s azokkal karöltve töltheti be hivatását. Nincs okunk

tehát se kicsinyleni, sem pedig — talán más faktorok rovására — túl emelni a tanítónak a közéletben elfoglalt szerepkörét.

A törvényhozás van hivatva, hogy a tanító anyagi existenciáját, személyes jogait biztosítsa, hatáskörét szabályozza, kötelességét körülírja s fölötte ellenőrzést gyakoroltasson. A méltányosság, a humanizmus hiánya miatt a magyar néptanítónak újabkori törvényhozásunkra ugyan nem lehet panasza s ha van itt-ott panaszra ok, az nem a törvényben, hanem többnyire a helyi iskolahatóságok eljárásában gyökerezik. Legtöbb nehézség mindenesetre az anyagi kérdések körül merül föl, bár meg kell vallanunk, hogy ma már e tekintetben is a multhoz viszonyítva haladást tapasztalunk. Hogy nincs kellően megfizetve a tanító munkája: az igaz; de hogy idővel jobb anyagi viszonyok közé fog jutni: remélünk lehet és remélünk kell.

Zajzon Dénes.

Képek a gyermekszobából.

Dr. Klein Gusztáv után.

„Nem, e kiabálást tovább ki nem tartom!“ kiáltja a férj a legnagyobb felindulással, veszi a kalapját és elsiet hazulról, míg fiatal neje, a kiáltozó kedvenczel Erzsikével, búsan egyedül marad. Mennyire örvendett azon, hogy ma este meg fogja beszélni férjével, mily karácsoni ajándékokkal lepjék meg a kis szöszkét! De még mielőtt a vacsorát feltálalták, Erzsike már egyes kiabálási kísérlet által tudtul adta rossz kedvét, és daczára a leggyöngédebb csöndesítő enyelgéseknek, hozzá fogott végre egyikéhez azon vokál hangversenyekhez, a melyek által maga a legjobb pecsenye és a legfinomabb csemege a fáradt, nyugalmat kereső családapának keserű lesz. Ha a fiatal házaspár között még sohasem volt komoly perlekedés, az alig egy éves Erzsikének azon türhetetlen szokása, hogy mindig a legalkalmatlan időben kezdi meg ama követ meglágyító dalt, sokszor nyújtott kisebb boszuságokra alkalmat — de ma az első eset volt, hogy kedves férje a házon kívül akarja az estét eltölteni.

Az ifju anya, fájdalmát erővel legyőzve, a gyermeket enyelgés és mindenféle játékszer által akarja elcsöndesíteni; minden hiábavaló!

De mint varázsütésre felvidulnak a kis daczoskodónak vonásai, a midőn anyja karjára veszi és a szobában fel és alá hordozza. Hangosan felújongva kapkod a gyermek a lámpa után és oly jó kedvvel rugdalózik kövér lábacskaival, hogy anyjának könnyek között vele együtt kell nevetnie. Könnyek között! Hisz házas életének első fájdalma volt, melyet ma szenvedett. Nyomasztó érzet minden fiatal nőre az, ha az első estét egyedül kell otthon töltenie, és kétszeresen az, ha ő, a ki azelőtt minden estét nejeinek szentelte, bosszusan elmege, hogy ifjukori régi ismerőseivel amaz „irtozatos korcsmákat“ felkeresse. Komor képek árja borul az ifju nőre, ki — miután Erzsike aludt — egészen gondolataiba merülhet.

Ily pillanatokban minden sokkal sötétebb színben tűnik fel, mint valóban; este a képzelőerő a nélkül is a legélénkebb és a legkisebb balhelyzet rettentővé lesz. Ekkor csak kevés idő kell ahoz, hogy a nő felkiáltson: „Mily nagyon szerencsétlen vagyok!“

És mindez a jajveszékelés a barna szemű szöszkének neveltelenségéért!

De álljunk meg! Valóban neveltelenség-e ez, és nem inkább rossz megszokás? És felelősségre vonhatjuk ez ifju lényt e szokásaiért? Olykor-olykor nem hibáznak-e a szülők, a kik gyermeküket minden szeretetök mellett is helyesen nevelni nem tudják? És ha végre kizárólag a szülőktől függne?

Nyugodt mosolylyal mondja erre valaki: „Nevelés? Lehet-e egy gyermeket, a ki alig néhány hónapos, általában nevelni? Ez veleszületett jellem vagy egyéb valami; talán jó is, ha a gyermek derekasan kikiabálja magát. Ez erősíti a tüdőt!“ Mindennek csak látzólagos jogosultsága van; az ember rendesen nem veszi magának azt a fáradságot, hogy behatóbban gondolkozzék a felett; a gyermek tovább kiabál s így magok a szülők önfeljűvé, makacsává nevelik!

A gyermek nevelését az első napon kell megkezdeni!

Arany igazság ez, melynek megfigyelése sok szenvedés és bánattól óvhat meg, a melyet ezért minden anyának, minden nőnek mélyen be kellene vésnie! A beavatott előtt az újon szülött igen értelmes nyelven beszél, oly nyelven, a melyet minden anya hamar megért, ha csak komolyan akarja. A beteg gyermek egészen másképp kiabál mint az éhes, és lehetetlen, hogy a jóllakott gyermek egy negyedóra mulva ismét éhes legyen.

Ha az újon szülött a világot erőteljes kiabálással üdvözlí, senkinek sem fog eszébe jutni, hogy ezt hibának, kellemetlenségnek tekintse; ellenkezőleg, nem csak hogy kívánatos, hanem mindenkép szükséges, hogy a tüdők, a melyek eddigél nem voltak tevékenyek, ez által erőteljesen kitáguljanak, gazdagon ismét és ismét levegővel láttassanak el. Sőt még egy kis verés sem árt az orvos részéről, ha ez által erős kiabálást előidézne elősegíti a mély be- és kilélegzést.

De ha egyszer a lélegzés a kellő folyamatban van, az óráig tartó kiabálást nem kell már szükséges gyakorlatul tekinteni. Itt más okok vannak. Rendesen az éhség az, mely a gyermeket kiabálásra készíti; nem kevésbé gyakran történik ez akkor, ha az ifju világpolgár rossz kedvét akarja tudtul adni, kiválóan akkor, ha újból kell bepótlálni vagy rosszullet és betegség alkalmával. Az anya semmikép se mulassza el, minden pár órában az újon szülöttet megvizsgálni, mihelyt az sirni kezd.

A pólázás, kényelmes fekvés stb. által hamar lecsendesül a gyermek; és ha három négy óráig már nem ivott, úgy az éhség lesz az ok, és az anya teje gyorsan elcsendesíti.

Természetesen rosszabbul áll a dolog, ha a gyermek beteg. A gondos anya itt is könnyen felismeri a baj jeleit: a rendkívüli forróságot, nyughatatlan éjt, kedvetlenséget, az ürülék rendellenességeit, hányást stb. Magától értetődik, hogy ily esetekben az orvoshoz kell folyamodni; és mégis, mily végtelen sokat vétkezünk e tekintetben!

Valamely öreg nagynénike és kománé már az első pillanatban tudja, a nélkül hogy a gyermeket jól megfigyelte volna, hogy itt a „fogzás“ a baj oka, s rögtön megkönnyebbül emberbaráti szíve egy csomó izetlen és neveltséges tanácsadással, a melyek — ha jól megy a dolog — határtalanok s fájdalom igen sok esetben épen ártalmasak. Igen sok gyermekbetegség van, a melyet táplálkozási mód és ehez hasonlóval meg lehet szüntetni, és semmi sem boszulja meg magát keservesebben, mint az, ha takarékoság vagy saját tapasztalatainkban való nagy bizalom által egy orvos ta-

nácsát elmulasszuk, míg később a legdrágább consulta-tiók és gyógymódok az elmulasztottat talán nem képe-sek többé kipótolni, vagy csak rosszul kijavítani.

Rendesen tehát éhség, kedvetlen érzés vagy be-tegség, a legelső időben levegő szükség az, a mely a gyermekeket kiabálásra készíti.

A négy hónapos Lottika jól lakott, csendesen el-aludt, de egy óra mulva valamely zaj felköltöte. Sze-mecskéivel hunyorit, kis kezeivel egy párszor megdör-zsöli arczát, félre huzza száját és fület hasítólag kiabál úgy, hogy az anya és szolgáló sietve előugranak, hogy lássák, nem történt baja a kedves piczikének. De ilyes-mit nem képesek felfedezni, és a láрма rögtön meg-szünik, mihelyt az aggodó anya oda nyújtja a gyer-meknek a tejes üveget.

Lottika keveset iszik, hisz nem éhes, és ismét csendesen elalszik.

Kevés idő mulva ismétlődik ugyanazon jelenet, ámbár a gyermeket nem kinozza az éhség; és a sze-gény anyának nincs se nappala, se éjjele; az örökös megerőltetés és izgalom által ellankad, ideges lesz és a „kedves angyal“ a szülők kinzó szelleme, a családi élet megrontója lesz!

Itt egy más kép.

Lajoska alig másfél éves, de már nagy, erős mint nem egy kétszer oly idős gyermek. Darab ideig délu-tánonként jókedvűen játszott a szobában, de hirtelen nem tetszik ez neki többé. Lassan az ajtó felé mászik és oda érve ordit mindaddig, míg az ajtót kinyitják, úgy hogy felfedezési utazásait a pitvarban tovább foly-tathatja.

Itt épen az történik, mi Lottikánál. Öntudatlanul vagy öntudatosan észreveszik a gyermekek, hogy kia-bálásaik által akaratjokat mindig keresztül viszik és felhasználják ezen egyenes utat, hogy mindent elérje-nek a mi eszökbe jut.

Menjünk tovább. Elemér 5 éves és rendkívül okos, gyors felfogású gyerek. Csak *egy* hibája van: önféjű. Ha nem teljesítik akaratját, lábaival tombol, lármáz és sir, míg végre engednek, csak hogy végre csend le-gyen,“ vagy míg nevelétségeért vagy jobban nem nevelétségeért megbüntettetik; természetes, hogy ezu-tán még daczosabb lesz. „Kitől kapta ezt a daczot?“ panaszkodnak sohajtozva az angyali türelemmel és paradicsomi szelidséggel megáldott szülők.

Honnan? Töleték — rossz nevelési rendszerektől! És bizonyosak lehetünk a felől, hogy Elemérünk egy vagy több évtized után is épen az a daczos, önféjű ember lesz; lehet hogy talán később változtat és simit egyetmást az élet kemény iskolája, de bizonyára keserű tapasztalatok árán!

Ha kis világpolgárotok születik, kezdjétek szülők őt az *első napon nevelni*. Apoljátok, mint értelmes szü-lőkhöz illik; örködjétek gondosan ébredő szelleméleté-nek minden nyilvánulásán; de ovakodjatok őt már kezdetben önkaratában meghagyni.

Ha a kis Erzsike sir, a nélkül hogy okát találná-tok, jó — hagyjátok nyugodtan tovább sirni; egészséges gyermekeknek a kiabálás nem árt. Az első hetekben teljesen elégséges a gyermekeknek minden 3 vagy 4 órában táplálékot nyújtani. Ezt gyakrabban tenni, szük-ségtelen és ártalmas. És ha a gyermek észreveszi, hogy kiabálása gyakori ismétlés daczára sem használ, önként elhallgat. Jobb ha eltűríték a lármát kezdetben néhány napig, mint később hónapokon át hallgatni és önmaga-toknak a folytonos bosszuság forrását megnyitni.

Ha a gyermek már idősebb, teljesítsétek jogos kívánalmait, de ne engedjétek egy hajszálnyit sem, ha azt veszitek észre, hogy sarjadékokot csak csupa una-lomból, vagy vele nevelt önféjűségből kívánja ezt vagy azt. Nem kell mindjárt fenyegetni vagy büntetni. Ez egyszerű megjegyzés: „Nem szükséges,“ elegendő, hogy megértse a gyermek, hogy nem az ő, hanem szülői akarata az irányadó. A lét első pár havában teljesen elégséges a gyermek gondos felügyelése mellett szigo-rúan *mindig ugyanazon napirendet megtartani*. Az ifju világpolgár az első napon rendez szokik és nem jön abba a helyzetbe, hogy magának és másoknak később önféjűsége által folyton okot adjon a kellemetlenségre.

Nem az a legjobb anya, ki gyermekét enyelgés és örökös engedékenység által elhallgatatja, hanem az, ki párszor nyugodtan engedi kiabálni, mihelyt meggyő-ződött, hogy nincs ok aggodalomra, hanem hogy gyer-meke csak kísérletet tesz, akaratát keresztül vinni.

Czirják Albert.

A kir. javítóintézetekről.

I.

A vallásos szellemű családias nevelés hiánya, a napi események megdöbbentő voltában nyer gyászos kifejezést, mely körülmény tette szólítja mindazokat, kiknek meggyőződésök, hogy úgy a család, mint a társadalmi boldogság alapköve a tiszta erkölcs. Egye-sek és népek története tesz erről tanubizonyságot. Nem-zetünk kimagasló egyénei okulva e példákon, úgy a magán, mint a nyilvános életben is a vallás-erkölcsös szellem létesítésére fordíták s fordítják idejük s erejük javát. E nemes versengésnek köszönhetjük az erkölcsi romlásnak kitett, avagy már megmetelyezett ifjúság nevelésére a kormány részéről az 1878. évi V. t. cz. alapján szervezett javítóintézeteket, melyek célja a most említett ifjak nevelésével a nemzet erkölcsi erős-bödését s anyagi gyarapodását előmozdítani. És ezen törekvés megalégedésünkre szolgálhat; mert erkölcsi emelkedésünk kifolyása a kölcsönös tisztelet, szeretet és becsülés; ez forrása a jelesebb tetteknek, rugója a haladás- és munkaszeretetnek, a hatóságok iránti enge-delmesség és egyéb polgári erényeknek. Ebből már most megérthetjük azt is, hogy ha valaha, úgy különösen napjainkban érezzük a javítóintézetek nagy horderejű működésének szükségét, midőn a műveltség előhaladá-sával a jellemtelen- és könnyelműség, a laza kötele-ségérzet, az élehetlenség s ennek szülöttje: a vagyon-közösségre törekvés, az életuntság és öngyilkosságok s a furfangos gazság legváltozatosabb nemei is mindin-kább előtérbe lépnek.

Kir. javítóintézet eddigelé kettő van: Aszódon és Kolozvárt. Mindkettő — a fentebb említettek szerint — olyan ifjak számára, kiket vagy a *törvény ítelt el javítóintézeti nevelésre, avagy kiknek szülei elhaltak, hosz-szabb szabadságvesztés büntetést szenvednek, erkölctelen életmódot folytatnak, minek következtében gyermekeik er-kölcsi nevelését elha nyagolják*. Első esetben az u. n. fel-ügyelő bizottságok, az utóbbiakra nézve pedig a köz-ségi és megyei hatóságok hivatvák arra, hogy a főlvé-telt kieszközöljék.

Azonban a 7—18 éves egyének erkölctelenségére való feltűnő hajlandósága is feljogosítja a szülő és gyd-mokat, hogy azok befogadását az igazságügyminiszteri-

umnál kérelmezhessek. Hét éven aluli és 18 évnél idősebb fiúk, továbbá siketek, némák, hülyék és ragályos vagy undorító betegségben szenvedők nem fogadtatnak be.

A nagyméltóságú magy. kir. igazságügyminiszteriumhoz czimzendő folyamodványhoz a következő okmányok melléklendők:

1-ször. A befogadni kért ifjunak részletes és hatóságilag hitelesített életrajza. Ebben különösen azon erkölcsi hibák és az azokat létesített okok emelendők ki, melyek az ifjunak javítóintézeti nevelését szükségessé teszik.

2-szor. Az illető keresztelési, illetve születési levele.

3-szor. Hatósági alkalmazásban levő orvos bizonyítványa, melyben határozottan ki kell tenni, hogy a fiú egészséges érzékszervekkel bír, és ragályos vagy valami undorító betegségben nem szenved. *)

4-szer. A szülő vagy gyám két tanuval aláírt nyilatkozata, hogy az ifjut befogadása esetében az intézetben legalább is két évig hagyja s elbocsátása időpontjának meghatározását azon túl is feltétlenül az intézeti igazgatóságra bizza.

Ha a fölvételt kérelmező szülő vagyontalan, folyamodványát szegénységi bizonyítvánnyal is lássa el, mely esetben az igazságügyminiszterium a fölvételt vagy ingyenesen, vagy mérsékelt díj fizetése mellett engedélyezi. Az ellátás rendes évi díja 120 frt, a mérsékelté 60 frt.

A kir. javítóintézet növendékeiről — nevelésük tartama alatt — nemcsak szellemileg, hanem anyagilag is gondoskodik; miért is a fizetést eszközöz szülő- vagy gyámnak a most említett ellátási díjon felül semmine-mű egyéb kiadásai és kötelezettségei nincsenek.

II.

A javítóintézetek feladata a kebelükbe fogadott ifjakat vallásosságban és polgári erkölcsökben nevelni, a közoktatásügyi kormány részéről a nép- és polgáriskolák számára megszabott ismeretekre taníttatni s őket komoly munkássághoz és illemes magaviselethez szoktatni. A fősúly azonban a vallás-erkölcsös képzésre helyeztetik.

Beszállításkor minden növendék kivétel nélkül nappali és éjjeli elkülönítésbe kerül, mely abból áll, hogy az intézetnek u. n. javító osztályába helyeztetik el, hol a szükségelt számban közös folyosóra nyíló czellák vannak. Ezen czellák egyikében elszállásolt új növendéket az intézet tisztviselői kötelesek meglátogatni s letartóztatása céljáról, a házi rendről s arról, miszerint minden fellebbvalója iránt föltétlen engedelmességgel tartoznak kitanítani. Bizalmat gerjesztő módon bírák azon cselekedete bevallására, mely miatt az intézetbe került, vagy előzőleg büntettetett s e cselekmények helytelen voltát vele felismertetni iparkodnak. Tanácsaik s a jó erkölcsökre való oktatásaik és buzdításaikkal a növendék bizalmát fokozni törekszenek s későbbi látogatásaik alkalmával ezen eljárás gyümölcseit vizsgálják. Az elkülönítés tartama az erkölcsi oktatások ezen eredményétől függ. Kedvező esetben az „ujoncz“

*) Ha a beszállításkor az tapasztaltatnék, hogy a befogadandó egyén ragályos vagy undorító betegségben szenved s a visszazállítás életének vagy felgyógyulásának kockázatát nélkül eszközölhető, úgy az intézeti igazgató a befogadást — orvosi vélemény alapján — közvetlenül megtagadhatja. A be- és visszazállítás költségeit azon orvos tartozik fizetni, ki a hibás bizonyítványt kiállította.

az u. n. családba helyeztetik. A családok egymástól elkülönített lakosztályokat képeznek, melyek mindegyike egy munka- és egy hálótermet tartalmaz. Egy-egy ilyen család legfőlebb 20 növendékből állhat, s egy képzett paedagogus, az u. n. családfő vezetésére van bízva. A családok megalakításánál főleg az erkölcsi állapot határoz, s e tekintetből gondos megfigyelés után külön választatnak a kitünő viseletűek a középszerűektől s ezek ismét a rosszabb magaviseletűektől és makacs természetűektől.

A nap 24 órájából az intézet házi rende szerint jut alvásra 8, munkára 8, iskolai tanulásra 4, étkezésre 1, játék- és pihenésre pedig 3 óra. A vasár- és ünnepnap rend annyiben különbözik a hétköznapitól, hogy a növendékek felekezet szerint Istentiszteleten és egyházi szónoklaton jelennek meg s legalább két órán át énekben, zenében, rajz- vagy más művészetben oktatást nyernek. Iskolai írásbeli feladatok is csupán ilyen napokon készíttetnek el. A levélírás vagy látogatás az igazgató előleges engedélyével szintén csak e napokon tehető. A fennmaradó idő pihenésre, hasznosan szórakoztató olvasmányra és sétára fordítatik.

Javítóintézetekben a munkanemek részint földmivelésiek, részint kertészgazdaságiak, részint pedig iparszerűek. Az igazgatóságtól függ meghatározni, hogy a növendék mely munkanemmel foglalkozzék. E választásnál azonban az igazgató mindig figyelemmel van a növendék mult és jövő viszonyaira, valamint egyik vagy másik munkanem iránt tanusított alkalmosságára és előszeretetére.

A földmivelési és kertész gazdasági munkáknál az alapismeretek tanításán és gyakorlati elsajátításán felül fő gond fordítatik az okszerű, belterjes gazdasági, gazdasági számvitel és a termények nemesítésének megismertetésére, valamint a gazdasági ipar azon ágainak kifejtésére is, melyek költséges gépek nélkül s kisebb területen eredményesen üzhetők, hogy a növendék az intézet elhagyása után nemcsak mint közönséges földmunkás, hanem mint értelmes szakismerő folytathassa a gazdaságot.

Az iparos munkák tanításánál irányelvül az szolgál, hogy azok első sorban az izlést fejlesszék s nemesítsék s a növendékeket figyelmes, kitartó munkálkodásra szoktassák; mert a javítóintézeti munkatanításnak nem jövedelem előállítás a célja, hanem az csak mint nevelési eszköz szerepel. Minthogy pedig a munka a növendékektől nem azért kívántatik, hogy ezzel sorsuk sulyosbittassék, hanem hogy ők az élet és a társadalmi rend komoly követelményeinek felismerése után azt hasznos voltáról is megkedveljék: ennél fogva a munkát büntetésül alkalmazni, vagy arról becsmerlőleg, kicsinylőleg nyilatkozni, egyáltalában nem szabad; sőt a növendékek teljesített munkájuk fejében havonként 50 krtól 2 frtig terjedő jutalomdíjban részesülnek, mely nem adatik ki ugyan tényleg kezébe, hanem javára gyümölcsözőleg elhelyeztetik mindaddig, míg az intézetet elhagyja. Szabadságában áll azonban a növendéknek munkajutalmának feléről akként rendelkezni, hogy azt az igazgató engedélyével vagyontalan szülői és közeli rokonai segélyezésére, vagy eszközök, mű- és hangszerek, vagy más hasznos tárgyak, mint pl. könyvek, festanyagok, rajzszerkek stb. beszerzésére fordíthatja. A munkajutalmak a növendék őrizetére bizott könyvecskébe jegyeztetnek be havonként.

Minden egyes növendék még u. n. szorgalmi könyvecskét is kap, melynek 52 oldala mindegyikén

a következő 3 rovat van: erkölcsi magaviselet, iskolai tanulás és munka-szorgalom. Az osztályzatok hetenként jegyeztetnek be az illető családfő részéről, hogy így a növendék önmaga kísérhesse iparkodásának eredményét, ugyanezen könyvecskébe jegyeztetnek be a kitüntetések és fegyelmi büntetések.

Azon növendék, ki a házi rend, engedelmesség vagy illem ellen vét, az igazgató részéről büntetéssel sújtatik. A büntetés fokozatai: megintés, rosszalás; a társaktól elkülönített helyen való étkezés s a társas játékokból való kizárás; a nyert kitüntetések elvesztése s a különös kedvezmények, pl. levélírás, látogatás, séta stb. megvonása; orvosi vélemény alapján egyes eledeleknek elvétele; a családból való kizárás és teljes elkülönítésbe helyezés; az intézetből való kitiltás. Az intézetből való kitiltás esetében a növendék azon hatóság-, vagy egyénnek adatik át, a ki annak befogadását kérlemzte. Az intézetből való kizárás az igazságügyminiszter rendeletére történik.

A növendék kihelyezésének időpontját a neveléssel elért eredményhez képest az igazgató határozza meg, mely határozatát azonban az igazságügyminiszternek bejelenti. Erkölcsi kötelessége az intézetnek arról is gondoskodni, hogy a kihelyezett növendékek olyan viszonyok közé kerüljenek, melyek a nevelés eddigi eredményét nem veszélyeztetik.

Latzkovszky Lajos.

Hogyan kell a szobát szellőztetni.

A szokásnak és divatnak számos kinövései vannak, melyek ellen folytonosan küzdenünk kell; ezen küzdésnek szerénynek, de mindenek felett kitartónak kell lennie. A jót ajánlani és ismételten ajánlani kell; még akkor is, ha senki sem hallgat arra. Kérdezzük csak meg bárkitől, hogy vajjon a szobája szellőztetve van-e? E kérdésre mindig azt a feleletet nyerjük, hogy minden bizonynyal, s ha kérdezzük, hogy mi módon? a felelet rá így hangzik: az ablak nyitva volt mindaddig, míg a szobát takarították. A hálószobákat pedig úgy szokták szellőztetni, hogy az ablakokat nyitva tartják addig, míg az ágyakat felvetik és a szobát rendbe hozzák. Hát vajjon a beteg szobáját mi módon szellőztetik? Kellő óvatossággal a szomszéd szoba ablakait felnyitják, levegőt bocsátanak be és azután újra bezárják és felnyitják a beteg szoba ajtaját és most az üde levegőt úgy vezették be, hogy a betegnek semmi tudomása sem volt a lég-huzamról.

Fennebbieken röviden vázoltuk a nagy közönségnek a szellőztetésre vonatkozó elméletét. És mit veszünk ebből észre? azt, hogy borzasztóan félnek a lég-huzamtól. Az egészségügyi szellőztetés alatt azt értjük, ha valamely helyen a levegő teljesen megújított, erről azonban a közönségnek alig van sejtelme, különben nem nyitná ki az alsó ablakokat a felsők helyett. De miért is van ez így? Azért, mert a felső ablakok kinyitása bajjal jár, hogy ezt megtehessek székre kell felállani, sok helyt akadályozzák ezt a függönyök, de lehet az építő mester hibája is, a mennyeiben a felső ablakok ki nem nyithatók, különösen ha alakjuk félkör idomu.

A szobákat csak akkor lehet jól szellőztetni, ha belőlük az elhasznált levegőt, — mely néha még szagos is — kiűzhetjük és helyette szagtalan üde, levegőt bocsáthatunk be. A szobában a szennyezett és elhasznált levegő felmelegül és könnyűségénél fogva felszál; ennek

elvezetésére a nyílások a lehetőleg a legmagasabb helyen kell hogy alkalmaztassanak. Czélszerű ha e nyílások a szoba mennyezetjén vagy közvetlenül e mellett vannak, ilyen szellőztető nyílásokat legkönnyebben akkor lehet készíteni, mikor a házat építik, de mivel a háztulajdonos és építőmester a lakók egészségével nem sokat törődik s a legtöbb lakóháznál ilyenek nincsenek is, legalább arra kell törekednünk, hogy az ablak-szellőztetők a lehető legmagasabban álljanak.

Ha valahonnan valamit elveszünk oda újból tennünk is kell, hogy a mennyiség fennmaradjon, ezt a cseppfolyós testekről mindenki tudja, pl. ha valamely cseberből folyadékot merítünk ki s azt akarjuk, hogy az mégis teli legyen, akkor annyit töltünk bele a mennyit kivettünk. Másképp van a dolog a levegővel, mivel ez nem látható és a mellett nagyon ruganyos.

Szobáinkba üde levegőt kell bocsátani és pedig az eltávozottal éppen ellenkező irányban és e mellett a szoba legalsó mélységén. Ennek gyakorlati kivitele akadályokba ütközik, mivel a szoba lakosai érző idegekkel bírnak és ha alól hideg levegő nyomul be a lábak fázni kezdenek, s sokszor a friss levegő ára csuzos lábfájdalom. Ha az egészségügyi tankönyveknek hihetünk, akkor nincs is szükség szellőztető nyílásra, mert azt a természetes szellőztetés kipótolja.

Pettenkofer figyelmeztet a természetes szellőztetésre, de a levegő a müncheni parancsnak nem engedelmesskedett. Igaz ugyan, hogy kőből épült s mindkét felől vakolattal lesimitott falak a légáramlást magukon át bocsátják, a mit bár ki is nagyon jól érezhet, ha az ilyen falakhoz egy gyertya lángját tartja, vagy ha téli időben ágya ilyen fal mellett áll; de mégis a falon áthatolt légmennyiség nem elég szellőztetésre. Ha valamely szoba hőmérséke 20° C., akkor Pettenkofer szerint egy köbméternyi falon át 5660 liter levegő áramlik a szobába be óránként. Azonban a franciaia Hudelo szerint egy köbméter falra csak 41 liter beáramló levegő számítható. Minthogy az előbbi számítás a szénsav mennyiségéből indult ki, az utóbbi pedig közvetlenül a gázmérővel tett mérésekből, hajlandóbbak vagyunk a 41 litert elhinni, s nem az 5660 liternyi mennyiséget.

Lakszobákra nézve a falakon át áramló üde levegő, mint természetes szellőztetés nagyon kevés, mert tekintetbe veendő még a falak szélessége, az épület anyaga, a lesimitott vakolat rétege, a mi mind befolyást gyakorol a falak áthatóságára. Figyelembe veendő még az is, hogy némely helyeken tapettes és lakkos szobák is vannak, melyeknél a mesterséges szellőztetés okvetlenül szükséges. Falvakon rosszul záródó ajtók és ablakok vannak és ezek kipótolják a szellőztető nyílásokat, de másképp áll a dolog a városokon, hol zárt épületek és a jól záródó ajtó és ablakok már majdnem minden házban megtalálhatók. Szobáinkba a friss levegő bevezetését legkönnyebben az ablaktáblák kinyitásával eszközölhetjük, de mindig arra kell vigyáznunk, hogy azon nyílás, a melyen az üde levegőnek be kell jönnie, sokkalta nagyobb legyen, mint az, a melyen a szennyezett levegőnek távoznia kell.

A különböző légmennyiségek keveredéséhez több üde levegő szükséges, mint a mennyit a rossz levegő helyéből kitölt. Iskolákban 20 v. 40 köbméter szükséges egy óra alatt fejenként, betegeknek 60—100 köbméterig, ebből megítélhetjük, hogy egyszerű ablak nyitás s azután annak bizonyos idő múlva való becsukása sehol elegendő szellőztetést létre nem hozhat. Ha egy 2 ablakos szobában más szellőző készülék nem volna, s csak

az ablak útján újíthatjuk meg a levegőt, akkor eljárásunk csak úgy felel meg a czélszerűségnek, hogy az egyik ablaknak kinyitnók a két felső tábláját, a másiknak a két alsó szárnyát, mi által folytonos áram keletkezik oly módon, hogy az alsó ablak tábláknál be jönne az üde levegő, a felsőknél pedig eltávoznék a szennyezett, ekkor az áram egyik ablaktól a másikig folytonos s mindaddig tartana míg a szoba összes levegője egészen felüdül. Befoly erre a szoba nagysága is, a külső és belső hőmérsék különbsége, ilyenforma szellőztetésre elég volna téli időben 1 vagy legfennébb $1\frac{1}{2}$ óra; tavasszal és ősszel 3 vagy 4 óra szükséges, nyárban az éjjeli idő legalkalmasabb a szellőztetésre, ámbár azok, kik az éjjeli levegőtől félnek, s a szoba ablakát faredönnyel védik, nappal is szellőztethetnek ha a napfényt kizárva, az alsó és felső ablak táblát nyitva hagyják, mert így a szobában folytonos hűsítő és üdítő légáram támad. Ha a felső ablaktáblákat bezárjuk, akkor a szobában kellemetlen meleg kezd lenni, melyet rögtön mérésékélni lehet, ha ezen ablakot kinyitjuk. A nyári szellőztetésnek ez a módja főleg azért kellemes, mert e mellett léghezamot nem lehet észlelni, mert ez csak akkor állana elő, ha a betoduló üde levegő számára nagyon kicsiny nyílást alkalmaznánk.

A természetes szellőztetés fennebbi módját czélszerűen alkalmazhatjuk lakszobáknál, műhelyeknél és irodákban, sőt még beteg szobáknál is alkalmazható, ha az üde levegő nem valamely poros vagy tisztátalan utczából vezetetik be.

Felette bajos ősszel és tavasszal, esős napok alkalmával, a mesterséges szellőztetést igénybe venni; legjobb, ha ily napokon a kemenczébe tüzet gyújtunk s az ablakokat az előbb leirt módon felnyitjuk, a légesere ez által gyorsul s a nedves levegő megszáríttatik. Igaz ugyan, hogy így a meleg kárba megy, az ablakon kirepül, de e módon egészséges tápszert és életerőnk fenntartásához a legfontosabbat, tiszta levegőt nyerünk. Így szellőztethet a kereskedő portékája és vásárlói javáért; a tudósok és tanuló emberek egészségök érdekéért, a betegek egészségéért az orvosok már régen teszik, de a tudatlan nép bajosan fogja azt megérteni, hogy a drága fát ő a szellőztetésért égesse.

A böles és takarékos nagy Frigyes tavasszal, sőt néha nyáron is, de legtöbbször ősszel nyitott ablaknál befűtött szobában dolgozott. A laicus közönség uralkodói szeszélynek nevezhette, de mi azt hisszük, hogy ő érezte annak jótékony hatását s éppen ezért gyakorolta oly szokszor.

Fűtött szobát ilyen módon szellőztetni a betegekre nézve valóságos gyógyszer, mely bármely gyógymódot elősegít, sőt egymagára is képes néha a beteg szervet meggyógyítani. Természetes, hogy sem köszvényes, sem csuzos betegeket nem értünk ez alatt, s az ilyen szellőztetésnek csak akkor van értelme, ha a külső hőmérsék $+ 3^{\circ}$ R. a szoba hőmérséke pedig $+ 12+15^{\circ}$ R. között van. Ha a beteg az ágyban felülve, evés vagy bár mi működés végzésére van kényszerítve, akkor magától értetődik, hogy a hűlés kikerülése végett az ablakok elzáratnak. A betegszoba szellőztetésénél arra kell ügyelni, hogy a beteg feje 4 vagy 5 méter. távolságra legyen a nyitott ablaktól, nagyobb szobákban ezt könnyen kilehet vinni, kisebbeknél a czélnak megfelelően helyezi el az ember az ágyat.

A betegszobák még a következő módon is szellőztethetők: nyissuk ki a két ablak táblát, kössünk mindkét szárnyára egy-egy fonalat és ennek közepét facsar-

juk egy dugóra, úgy, hogy a dugó a két szárny közé essék; sem a léghezam, sem a szél az ablakot így ki vagy be nem nyomhatja. Ha kettős ablakok vannak akkor ilyen módon a külső alsó szárnyat nyitjuk ki, a belsőt betesszük és az előbbi módon a felsőt nyitjuk ki, készen van a szellőztető nyílás s ha fűtéssel a szoba hőmérsékét szabályozzuk, éjjel nappal így maradhat az ablak, a beteg meg van óva a léghezamtól s a szobában szennyezett levegő nem marad, mindig friss áram lesz. Az ilyen szellőztetést climaticus (égalji) szellőztetésnek nevezhetjük. Napjainkban az égajli gyógymódok mind inkább lábra kapnak, szokássá válnak, ezért küldik a betegeknek egy részét déli vidékekre, a kimerült üdülő betegeket erdős helyekre vagy magas fennsíkokra. Ki is tagadná, hogy az üde levegő gyógyít, csak fájdalom nem minden betegnek van módja Kairót, Arcot, Nizzát felkeresni, az ilyenek számára csak lakszobájuk czélszerű fűtése és szellőztetése marad fenn, melyet egy hőmérő segítségével könnyen el lehet érni. Messze van azonban az az idő, hogy a köznép, sőt még a művelt osztály is az üde levegőt betegeinél kellőleg méltányolni tudja.

Az orvosok nagy része már régen ismerte a szellőztetés fontosságát. Az első szembeötlő példa a krími háboru alkalmával lett ismeretessé, t. i. azon sebesült betegek, kik deszka sátrak alá helyeztetek el, sokkal jobban gyógyultak, mint irigyelt társaik, kiket a sors kórházakba helyeztet. Az ilyen tapasztalatok arra indították Lipesében Günthert, a híres sebész, hogy betegei számára deszkából termeket építtetett, hol a betegek a friss levegő hatását éjjel nappal élvezték a gyógyulási eredmények oly fényesek voltak, hogy Berlinben a charitében hasonló barákákat építtetek, erre következett az egyesült államok háboruja s ez még fényesebb eredményeket tüntetett fel. Ekkor ugyanis, hogy a betegeket a nedves talajtól és alkalmatlan rovaroktól megvédhessék, oly módon építték a barakkokat, mi az öt ember czölöp építkezési módjára emlékeztet, az az a talaj és a barák padozata között egy méter magas légréteg volt s vigan fűtyölt a szél a fedél és oldalfalak hasadékan át, úgy hogy az egész barák systema minden egyébnek volt gondolható, csak kórháznak nem; de a gyógyulási eredmények nagyszerűek voltak, és azóta kénytelen Európa utánozni azt, a mit az Unio csak a szükség és pénzhiány miatt kellett hogy tegyen. Mindegyik ilyen barák egy betegterem, mely úgy nyugszik a czölöpökön, mint egy asztal a lábain; szelölő nyílása a fedél, melynek eresze alatt a szennyezett levegő elvezetetik.

Ma napság az üde levegő a kórházak ideálja. A kórházak egészség javító műhelyek. Az egyes egyének beteg szobái úgy viszonylanak amához, mint a kézműves műhelye a gyárak termeihez. A betegszobák berendezésénél mindig a czélszerűen berendezett kórházszobákat kell mintául vennünk.

A mit a beékelt paradugó az ablakok között eszköz, eszközi azon szokásos „szélkerék“, mely minden esetre egy bizonyos mennyiségű levegőt a szobából kihajt és a kívülről benyomuló levegőnek ellene áll; de larmája miatt, különösen éjszakákon át, a betegek nézve csak alkalmatlan. Ennek elkerülésére Angliában különböző alakú és nagyságú üveglapokat alkalmaznak; ezeken kerek vagy ovalis nyílások vannak, az üveglapok egy tengely körül forgathatók és fordítással zárhatók és nyithatók. Az ilyen szellőztető készüléknek hátránya a drágaság és törékenysége. Angliában ezek alkalmazása valóban fölösleges is, mert itt az ablakok, a legtöbb helyen, mint szellőztető készülékek vannak berendezve.

Angliában az alsó ablaktáblák feltölthetők, a felsőket ezekkel egyközűen le lehet bocsátni, és így ha az alsó ablakokat három centiméter magasra fel, a felsőt két centiméternyire lebecsátják; alólról lefelé a külső üde levegő áramlik, felül pedig eltávozik a romlott, szennyezett levegő. Ilyen ablakok télen ha nem is, de nyáron éjjel-nappal eszközölhetik a légcserét, a nélkül hogy más kárt okoznának, mint csekély sebességű léghuzamot. Az üveg salukátérek, melyek csak a felső ablak nyílásokra alkalmaztatnak és egy emeltyű által nyithatók vagy zárhatók el, szintén Angliából terjedtek szét, és a legegyszerűbb szellőztető készülékek közé sorolhatók.

Egyszerűbbek és szintoly czélszerűek az ablak-billentyűk, hol a felső ablaktábla mozgatható, úgy, hogy also szélének tengelye irányában kisebb vagy nagyobb szöghajlással be vagy kifelé bocsátható és a két oldalon üveg- vagy bádog-rekeszek által az oldal léghuzamot elzárhatjuk.

Végre a szellőztetés érdekében a felső ablaktáblát úgy is berendezhetjük, hogy az a közepén a függőleges tengely irányában mozgatható és zsinor és egy rugó szabályozása által felnyitható és elzárható legyen.

Feltűnő lehet, hogy e készülékek nagyobb része mind csak a romlott levegő elvezetése tekintetéből volt ismertetve, holott már fentebb említém, hogy a bevezetés is fontos, és figyelemreméltó körülményekkel van összefüggésben. Ennek oka az, hogy a jó üde levegő beáramlása nagyrészt a mi befolyásunk nélkül is megtörténik, p. o. a rosszul zárható ablakok és ajtókon által is s ha ez így van, akkor csak az udvar levegőjének tisztaságára kell gondot fordítanunk.

A külső levegő behocsátására szolgálnak egy részben a felső ablakok is, hol a levegőnek váltakozva ki- és bevezetése a folytonos. A míg szobánk levegője meglehetősen meleg, folytonosan nemcsak a mennyezetfelé terjed, hanem ott ritkul is és így az ottan nagy nyomású külső levegővel összetalálkozva, ettől félre tolatva, egy ellenkező nyíláson nagy sebességgel nyomatik ki. Hasonló sebességgel rohan ki szobánkból a levegő, ha künn szél fú, és a lég mozgása közvetlenül az ablakot érinti.

A ki dolgozó szobáját üveg salukátérekkel, vagy ablak-billentyűkkel akarja szellőztetni, nagyon jól teszi, ha dolgozó helyét nem éppen ezek közelébe helyezi el, hanem $1-1\frac{1}{2}-2$ méternyi távolságra az ablaktól. Egy kellő szakértelemmel épített szobánál ez semmit sem tesz, ha csak a divatnak hódoló garnisok kettős függőnyeikkel a szoba világosságát sokat el nem rabolnak; ezek noha divatosak, de drágák s e mellett egészségi szempontból éppen nem ajánlhatók. Divatos hobort és észszerűség — contrast dolgok!

A természetes szellőztetésnek segédeszközei azért szükségesek, mert a szobákban nem lehet olyan hőmérsékét előállítani, mely képes lehetne a kellő levegő-áramlatot előidézni.

Régi épületben, olyan szobánál, hol a szellőztetési készülékek beállításáról talán soha sem gondoltak, télen úgy mint nyáron egészséges és élvezhető jó szellőztető készüléket állíthatunk be, ha köpenyes kemenczét alkalmazunk. Ilyenné bármely fűtő-kemence átalakítható, ha a tüzelő készüléktől $\frac{1}{4}$ méternyi távolságra egy zárt, legalkalmasabban vasból készített, hengeres burkolattal úgy körülvesszük, hogy alól egészen zárva legyen a padozatig, felül pedig nyitva álljon; tehát a kemence fala és burkolata között egész úr van, a mely a fenekén a külső levegőt bevezető csatornával van összefüggésben. A kivezető csatorna bármely irányu lehet: csak arra ügyeljünk, hogy a nyílás mind a kemence felső részénél, mint ottan,

hol kívülről a szobába bevezettetik a lég, tömött sodronyhálóval legyen elzárva, azért, hogy azon por, rovarok, vagy bármely a szobába be ne hatolhasson. Ha egy ilyen szerkezetű kemenczében tüzet rakunk legelőször a kemenceze fala és a burkolat közötti levegő melegül fel, megritkul és felfelé tudulva szívja az üde külső levegőt be a szobába. Az ilyen szerkezet nagyon egyszerű és kielégítő. Számításba veendő ennél a szoba beltartalma, vagy ürege és a bevezető csatorna nyílásának átmérője, továbbá a betoduló levegő gyorsasága; ebből megtudjuk, hogy mennyi üde levegő jön be szobánkban. Ezen számítás éppen nem bajos, s ez tájékozást nyújt, a lakszoba, iskola, vagy műhelyek légcseréjének mennyiségére, hogy azt pontossággal kiszámíthassuk és a czélnak megfelelőleg beállítsuk. Éppen mint a padozat alatti nyílás a köpenyes kemenceze segélyével képes a külső üde levegőt a szobába behozni, úgy az elhasznált és romlott levegőt ki lehet szivtatni a régi épületekből a mennyezet alatt elhelyezett szelelő-nyílással. Ezen esetenél jó szolgálatot tesz, ha a világító-gáz egy pár lángját a nyílás üregébe helyezzük,ilyent láthatunk is kávéházaknál, csakhogy kevésbé czélszerűen alkalmazva; mert sokszor a berendezés czélszerűetlensége miatt sok gáz ég el a nélkül, hogy a levegőt tisztítana. Az égő lámpákkal akárhol, u. m. színházak, kávé-, tánc- és tanácstermekben lehet üdíteni a levegőt, ha kellő távolságra az égő láng felébe egy fém tölcserálaku kupakot alkalmazunk, mely az épület tetejére kivezető csővel összeköttetésben áll; ezen csőnek 5—8 centiméter átmérője lehet, és ezen át a felmelegült levegő gyorsan tudul ki. A padozat felett a bevezető nyílás, valamint a kivezető tetőzeti nyílás, úgy rendezhető be, hogy azt tetszés szerint nagyobbítani és kisebbíteni lehessen.

Kielégítő szellőztetés berendezése két elven alapszik; az egyiket az építészek „aspiraciónnak“ nevezik, melynél a működő erő a meleg által indíttatik; a másik a „pulsio“, melyet egy ventilator működtet. Mindkét szerkezetet bármely újonan épített háznál alkalmazni lehet. Azonban az e nemű berendezések ismertetése nem volt czélom, én ki akartam mutatni, hogy mindenütt, még századokkal ezelőtt épített épületekben is, ellehet azt érni, hogy az egészségnek megfelelő levegőt kaphassunk.

Gondoljunk csak arra, hogy mi egy percz alatt 16—20 légzési mozgást teszünk, mely által mindenki $\frac{1}{2}$ liter tüdő-levegőt bocsát szabadon; és ebben 3—6 perczent vízgőz és szénsav van. Vegyük figyelembe még azt is, hogy a szobában minden tárgy, u. m. bútorok, ruhák, könyvek élenyt vesznek magukba, és különböző szagot árasztanak, tekintettel erre, világos, hogy minden szobában szellőztetni kell; mert a levegő még ott is elromlik, a hol csak egy ember lakik. A szobákat naponként egyszer szellőztetni nem elég. Ha valamely szobában a levegő olyan üde, mint a legnövénydúsabb kertben, számos tényező járul közre ahhoz, hogy a következő órában már romlott ott a levegő. Vegyük csak tekintetbe, hogy egy ember egy percz alatt 16 légzési működést végez, melynek eredménye 4% szénsav gyártás; így egy óra alatt $\frac{1}{2}$ köbméter, tüdőben elhasznált levegőt bocsát szabadon, mely 20 liter szénsavat tartalmaz. Ha az ilyen levegőt elzárt edénybe felfognók, ebben semmiféle élőlény meg nem élne, s próbálja meg a ki nem hiszi, hogy az ilyenben a gyertya sem ég.

A saját sirját ássa az olyan ember, a ki a léghuzamtól való oknélküli féltelmében rossz levegőjű szobában, saját teste által gyártott mérgét, a szénsavat, tüdője és bőre kigőzölgését szívja be, s ezzel megfertőzteti ennek

alkatrészét, gátolja a rendes anyagcserét, beteggé teszi magát, rontja kedélyét, munka- és kereset-képességét. Annál rosszabb e dolog, mennél több ember lakik egy ilyen tartozkodási helyen.

Az emberek nem szokták azt megenni vagy meginni, a mi más embernek a szájában volt; miért akarják azon levegőt beszívni, mely másoknak egész testét keresztül vándorolta?

Dr. Bartók István.

Néhány szó „egyleti életünkről.”

E lap folyó évi 13–14-ik (kettős) számában idézett cím alatt, egy az egyesületi életben való munkálkodás fejlődését, s annak további, helyesebb irányu fejlesztésére jótékonyan ható javaslatokat feltáró cikk jelenvén meg, az abban tett javaslatok egy részére, melyek az irónak egészen önálló véleményei, s megvitatásuk szükséges is, magam is elmondom szerény véleményemet, hogy így felkeltve az egyesületi élet iránt, sajnosan, lankadni kezdő érdekeltséget, némileg én is hozzájáruljak az egyleti élet fejlődése, folytonos emelkedése érdekében teendő és önmagunk iránt is tartozó kötelelességeink megvitatásához.

A tanító-testületek egyleti működése, való igaz, hogy úgy az anyagi, mint a szellemi fejlődés terén már is szép sikereket, haladást tüntet fel, mégis, czikkirő szerint, ha azok működésének hatását vizsgáljuk a nevelés- és tanításra, a tanügy iránt vizeklődökre, úgy találjuk, hogy az eredmény nem felel meg mindenben a jogos reményeknek, várákozásoknak.

A tanítói gyűlésekről el nem maradható nyilvános tanítások gyorsan végeztetnek, az ezeket követni szokott felolvasások, vitatételek nem részesülnek kellő meghallgatásban, méltánylásban, egy szóval „az idő előhaladottsága” miatt a gyűlések tárgyain szeretünk hamar átesni, pedig mindeniknek kellő figyelemben részesítése, megvitatása éppen nekünk hozza a legdúsabb kamatokat. A gyűlésekre való pontos ellátogatás, az azokon való lelkiismeretes munkálkodás, önművelődés, tökélyesítés, a tanítónak önmaga és iskolája iránt köteleltsége, s őt ebben elősegíteni minden iskolafentartónak jól felfogott érdeke.

Czikkirő, egyleti munkálkodásunk iránt tett jogos panaszok okát, a hiányos szervezetben hajlandó találni, miért, midőn egyleti ügyeink reformálását szükségesnek tartja, a reformálásra vonatkozóan több javaslatot állít föl, melyek közül, ez alkalommal az 5., 7. és 8-ikra legyen szabad elmondanom véleményeimet.

„A gyűlések lefolyásáról s különösen az iskola küléletét, a berendezést, felszerelést tárgyazó tapasztalatokról — mond czikkirő — minden egyes tanító tegyen részletes ismertetést saját iskolaszéke, gondnoksága előtt.” Valóban szép eszme, s ha az evvel elérni ohajtott cél eléretnék, a tanítói gyűlések alkalmával nyújtott emez ismeret is elég volna már arra, hogy az egyleti életet, s az abban munkálkodást úgy a tanítók, mint az iskolafentartók nagyrabecsüljék.

Bizony jó volna, ha az iskolaszékek avagy gondnokságok az fly jelentésekből megismerve más iskolák helyzetét, azok berendezését és felszerelését, igyekezzenek a felügyeletök alatt álló iskolákat hasonlóan berendezni, felszerelni, vagy a jelentés alkalmával szembe- szökő hiányokon segíteni.

Tisztelet e testületeknek, s kivéve a kiveendőket, többnek módjában nem áll, többek előtt pedig alig részesülne kellő figyelemben az fly jelentés, legfeljebb annyiban, hogy a tanító a gyűlésekről is számolva, e tekintetben is, mi pedig saját ügye és érdeke, függővé tenné magát.

Szerintem minden tanító más iskolában legyen szem és fül, lásson és halljon, nézze meg mi jó van ott, mit hogy tanítanak; mit ő maga kivihet iskolájában, vigye keresztül, mit pedig csakis az iskolaszék vagy gondnokság segélyével, lassan-lassan vegye azt reá, javítson és javíttasson tapintattal, s az ohajtott eredmény így is elérve lesz. E javaslatot én nem venném be az egyleti élet munkálkodási keretébe.

Második észrevételem, mit szintén mellőzendőnek tartok, legalább jelen viszonyaink között, „*hogy az iskola viszonyáról felvett jegyzőkönyv az iskolafentartó hivatalos közegéhez a gyűlés részletes véleményezésével egyetemben küldessék meg*”, s hassanak oda minden egyes iskolafentartók, hogy *e vélemények szakvéleményeknek ismertessenek el*, és a feltüntetett hiányok javítását: „*az illető iskolafentartó község ismerje elodázhatlan köteleltségének.*”

Legszébb és legmúltóbb vívmánya lenne ennek elérése az egyleti munkálkodásnak. Itt is csak az ismétlődnek, nagyon számos iskolafentartó részéről, tennék, ha tudnánk. Nem szabad azt hinnünk, hogy az egyes iskolafentartók nincsenek annak tudatával, mi hiányokon kell segíteniök, mi mulasztást kell helyrehozniök?

Tudják, de minden hiány pótlásánál, minden mulasztás helyrehozásánál ott áll az anyagi kérdés, ez megtöri a legjobb akaratot, ez elébe vág a legnemesebb czélnak.

A hol pedig cselekedni lehet, ott, kevés leszámítást tehetünk, minden reáerősizakolás nélkül is meghallgatják nemcsak a tantestület, de a körü gyűlések véleményét is. Szerintem a kényszerítéssel a czélnak ellenkezőjét érnök el; az el nem fogadást. Ez pedig káros volna a tanügyre; véleményünk lehet mindig, de azt jellemezze szerénység és indokoltóság. Így többet és hamarabb érünk el, mint amugy.

A harmadik és utolsó javaslat, melyre szintén van egy pár megjegyzésem, a járási körök központjain létesítendő tanítói szakkönyvtárakra, s a tagoktól követelt rendszeres munkálkodásra vonatkozik.

A tagsági díjakból begyűlt összeg egy részét, a közébedek alkalmával elmondani szokott pohárköszöntők önkényes megadóztatásából bekerült krajezárokat, értékesítsük, létesítsünk a járási körök központjain szakkönyvtár, mert a tantestületi, illetőleg központi könyvtár messze van az egyes tagokhoz, s önmagát művelnie minden tanítónak köteleltsége.

Ez üdvös cél elérése sem tartozik a lehetetlenségek közé, úgyde, bár mindnyájan a jóért és üdvösért kész örömmel áldozunk, valljuk meg, hogy éppen most, midőn még az állami tanítók sem részesülnek a tanítói gyűlések alkalmával útiköltség és napidíj megtérítésben, keresztülvitele nagyon sokak részéről bizony áldozathá kerülne, igaz, hogy ez áldozatot önmagunkért tennök, mi vennök hasznát, de jobb idők reményében ezt is a jövő munkája közé soroznám; ellenben teljes erővel munkálnék azon, hogy tanítói szakkönyvtár minden iskolánál létesíttessék, mert erre van terven által rendelt alap, a tanulók beiratási díja. Az ezen alapról létesített könyvtár biztosabb is, állandóbb is, és a legközelebb található.

Még egy pár szót a tagok rendszeres munkálkodására vonatkozóan.

„Mondja ki minden tanító-egylet, miszerint elvárja, ha ez nem elég: megköveteli, hogy minden egyes tagja munkájából, bármily irányú legyen az, egy évben legalább egyet a gyűlésnek bemutasson.“

Úgy hasznos és gyümölcsöző az egyleti élet, ha abban minden tag munkásságával részt követel magának. De azért ne várja, ne követelje el a tanító-egylet, hogy minden tag munkát adjon be, s az adassék ki bírálatra, majd az egyleti közlönyben, hanem nevelje mindeniket a munkára, teremtsen oly légkört, melyben kedves legyen a munkálkodás, gyűljön mindenik a tespedést ismerje, nemcsak, de érezze is, hogy munkálkodásával önmagát műveli, társainak is használ, tehát kötelességet teljesít, és e kötelesség teljesítés boldogítja őt.“

A kényszerítés csak szolgává teszen, ezt az egyleti életbe behoznunk nem szabad, ez megöli lehetne és lenne fejlődésének, e helyett úgy iránti buzgóságot, egymás iránt jóindulattal párosult szeretetet és bizalmat, pálya iránti lelkesültséget neveljünk egymásban és egymás iránt, mert ha ezek megvannak, nem félhetünk egyleti tespedésétől, annak helyt állásától; a hol ezek helyét érdektelenség, lenézés és bizalmatlanság, közöny foglalják el, ott már is tespedés létezik, annak életére jó-tékony hatással alig lehet valami jobb, mint a teljes ujjászületés.

E néhány szót óhajtom az „egyleti életünkről“ cz. cikk után toldani. Örömmel töltött el olvasása, s ha mégis néhány javaslatát kifogásoltam, csak azért tevém, hogy igen szeretném, ha a tanítótestületek a mostani alappal, iránynyal erősödneek meg (természetesen öntudatos és helyes vezetés mellett), s csak azután vennének fel új munkát, midőn megszilárdulva, dönthetetlenül állanak.

Én hiszem, hogy a tanító szeretettel, bizalommal és lelkesültséggel, a nevelés- és oktatásban nagyon sok szépet alkothat; ezekkel ép olyakat alkothatnak a tanítótestületek az egyesületi életben is. A hiányokat nem a szervezetben, az egyénekben találom.

Sólyom János.

EGYESÜLETI ÉLET.

Meghívás. A kolozsmegyei tanítótestület folyó évi rendes közgyűlését Kolozsvárt, október hó 28, 29 és 30-án tartja meg, a következő tárgysorozattal:

Október 28-án d. u. 5 órakor előértekezlet a polgári isk. helyiségében.

Október 29-én délelőtt 9 órakor közgyűlés a városház nagytermében a következő sorrenddel: 1. Ének, a tanítóképzede dalköre által. 2. Elnöki megnyitó. 3. Titkári jelentés. 4. Bizottságok kiküldése: a könyv-, irat-, tanszertár, az egyesületi pénztárak megvizsgálására, a szavazatok beszedésére s a nyilvános tanítások megszemlélésére. 5. Az egyleti szakközlöny ügye. 6. Felolvasás az iskolai egészségtan köréből. Dr. Rózsahelyi Aladár egyetemi ny. r. tanár urtól.

Október 30-án d. e. 8—9-ig nyilvános tanítást tart: Mohl Irma a belvárosi r. k. leányiskolában és Lichtenstein Anna a leányárvaházban. $\frac{1}{2}$ 10 órakor a közgyűlés folytatása a városház nagytermében a következő sorrenddel: 1. Ének, előadva a tanítóképzede dalköre által. 2. Jegyzőkönyv hitelesítés. 3. Tisztviselők leköszönése és korelnök választás. 4. A szavazat-szedő bizottság jelentése. 5. A kiküldött bizott-

ságok jelentései. 6. Felolvasás: Bod Péter tanítóképzedei tanár által. 7. Indítványok. E gyűlésre a tantestület tagjai s a tanügy iránt érdeklődők tisztelettel meghivatnak. Kolozsvárt, 1886. október hó 20-án. Az elnökség.

Meghívás. A marostordamegyei általános tanítótestület évi közgyűlését november 3-án, délelőtt 10 órakor tartja meg Szászrégenben a városi tanácsház nagytermében. Ezt megelőzőleg, d. e. $\frac{1}{3}$ 9 órakor gyakorlati tanításokat tartanak ugyanazon egy idő alatt: a) az ev. ref. fiu-iskolában Keresztesi Miklós, ref. tanító az V—VI. osztályban: „A haugszarmazásáról, terjedéséről, erejéről, magasságáról.“ b) Az orthodox izr. iskolában Sóos László szászrégeni tanító tárgyalja: „A jóra fordított pénz“ czimű olvasmányt a IV. oszt. növendékeivel. 10 órakor a közgyűlés megnyitása. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó Lénárt József elnök által. 2. Elnöki előterjesztések; bizottságok kiküldése. 3. Jelentés a tanítótestület évi működéséről, Gönczi János központi jegyző által. 4. Értekezés: „A tanító társadalmi állásáról“; írta és felolvasta Tályai György, áll. isk. tanító, M.-Szt.-Királyról. 5. Bizottságok jelentései. 6. Értekezés: „A népiskolai közegészségügyről“ írta és felolvassa Pallós Albert görgényi köri elnök. 7. Jelentés a központi pénztár állásáról. 8. Pénztári jelentés; a jövő évi költségvetés tárgyalása. 9. Általános tisztújítás. 10. Indítványok tárgyalása. A közgyűlés tagjainak számbavétel, igazolványok kiadása. Tájékoztató: A közgyűlésen megjelenni szándékozók részére közzététetik: 1. A megye alsó területén lakó tagok nov. 3-án reggel 6 órakor indulnak a marosvásárhelyi felső vasúti állomásra: visszaindulás Szászrégenből ugyanaznap este 6 órakor. 2. A napirend többi részleteiről a szászrégeni rendező bizottság tagjai fogják az érdeklődőket ott a a helyszínén értesíteni. E közgyűlésre a tanítótestület összes tagjai és a tanügy iránt érdeklődők tisztelettel meghivatnak. Marosvásárhelyt, 1886. október 13-án. Az elnökség.

V E G Y E S E K.

— **A kolozsmegyei tanítótestület** választmánya elhatározta, hogy *Váradai Károlynak*, a tankerület néhai érdeműs és közszeretben ált tanfelügyelőjének siremleket emeltet. E czélból gyűjtő bizottságot küldött ki, melynek elnökévé *Dr. Bartók István* tanár választatott meg. A vidéki kartársak közül eddig *Bányai Lajos* mákói közs. isk. tanító küldött be 5 frtot a siremlekre.

— **A kolozsvári kir. javító intézet** igazgatója *Latzkowszky Lajos* állomását már elfoglalta. Ez új intézet berendezése most van folyamatban. Az intézeti igazgatónak ígérését bírjuk, hogy a javító intézetek ismertetését tárgyaló cikkének kiegészítéséül az ezen intézetekben foganatosított specialis paedagogiai eljárásról közelebről cikket közölhetünk.

— **A szucsáki áll. elemi iskola** vezértanítójává Nagy Albert, pákói áll. el. isk. tanító neveztetett ki.

— **Kozma Ferencz**, megyénk kir. tanfelügyelője, első körútjában a kalotaszegi iskolákat szemlélte meg, több helyt a tapasztaltak felett meglegedését fejezte ki.

— **Halálozás.** *Warga Ferencz*, a pécsi közs. tantestület elnöke, élte 64-ik, tanítókodása 45-ik évében Pécsen f. hó 16-án elhunyt. Áldás emlékének.

— **Szegeden az összes tanintézetek** f. hó 7-ikétől f. hó 20-dikáig bezárattak a cholera-járvány miatt. Az intézkedés jónak látszik, de a tapasztalat szerint a terjedésre nem hathat gátolag, miután a gyermekek csak úgy, de még jobban kóborolnak fölügyelet hiányában, mit a szegényebb szülők elfoglaltságok miatt nem gyakorolhatnak. Erre a fővárosban — úgy látszik — nagyon hamar rájöttek, legalább arra enged következtetni az az intézkedés, hogy az előadások okt. 1-én újból megkezdettek.

TARTALOM: A tankönyvek. *Ujfalu*. — A néptanító tekintélyének föltételei az iskolában és az iskolán kívül. *Zajzon Dénes*. — Képek a gyermekszobában. *Czirják Albert*. — A kir. javító-intézetkről. *Latzkowszky Lajos*. — Hogyan kell a szobát szellőztetni. *Dr. Bartók István*. — Néhány szó „egyleti életünkről.“ *Sólyom János*. — Egyesületi élet. — Vegyesek.